

Turystyka i krajoznawstwo w edukacji szkolnej – na przykładzie Liceum Ogólnokształcącego im. Mikołaja Kopernika w Puszczykowie

Tourism in the school education – the case of the Mikołaj Kopernik High School in Puszczykowo

Magdalena Kugiejko

Instytut Geoekologii i Geoinformacji, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
e-mail: kugiejko@amu.edu.pl

Abstrakt: Większość współczesnych pedagogów zalicza wycieczki szkolne do najważniejszych form pracy z uczniem i stawia je w hierarchii ważności i użyteczności metod edukacyjno-wychowawczych zaraz za klasyczną szkolną lekcją. Z analizy wywiadów i ankiet przeprowadzonych w gronie kadry i uczniów Liceum Ogólnokształcącego im. Mikołaja Kopernika w Puszczykowie w Wielkopolsce wynika, że wycieczki przedmiotowe są jedną z najbardziej docenianych przez uczniów i nauczycieli form wyjazdów szkolnych, jednak tylko 20% nauczycieli wychowawców podejmuje się organizacji zajęć w terenie czy też dłuższego wyjazdu z młodzieżą.

Słowa kluczowe: wycieczki szkolne, turystyka szkolna, turystyka i krajoznawstwo w edukacji

Abstract: The school trips are considered by educators as one of the most important method of teaching next to the traditional classroom lesson. The analysis of interview survey carried out among the teachers and students of the Mikołaj Kopernik High School in Puszczykowo (Greater Poland Voivodship) shows that school trips are the most appreciated methods of

teaching among both teachers and students, however, only the 20% of the teachers have decided to organized such the event.

Keywords: school trips, school tourism, tourism and sightseeing in education

Wprowadzenie

Turystyka to zjawisko społecznej ruchliwości przestrzennej związanej z dobrowolną, czasową zmianą miejsca pobytu, rytmu i środowiska życia jednostek. E. Dziegieć i M. Bachvarov (2005) uznają turystykę za „zjawisko osadzone w przestrzeni geograficznej i związane z konsumpcją usług i dóbr”. Jest ona „podróżą oraz czasowym przebywaniem poza miejscem stałego zamieszkania w celach poznawczych, regeneracji sił, rozrywki, ekonomicznych i społeczno-kulturowych” (Dziegieć i Bachvarov 2005). Ze względu na znaczenie edukacyjne i wychowawcze, wycieczki szkolne powszechnie uznawane są za główną formę turystycznej działalności z grupami dzieci i młodzieży. E. Świtalski (1985) definiuje wycieczki szkolne jako celowe, planowane i odpowiednio kierowane wyjścia lub wyjazdy uczniów poza teren szkoły, z uwzględnieniem elementów poznawczych, kształcących, wychowawczych i rekreacyjnych. Taka forma pracy dydaktyczno-wychowawczej szkoły umożliwia uczestnikom bezpośrednie poznanie środowiska lokalnego, jak i własnego regionu. E. Świtalski (1985) odróżnia również wycieczkę od zajęć lekcyjnych prowadzonych w terenie. Zajęcia te odbywają się poza budynkiem szkolnym, obejmują jedną lub dwie jednostki lekcyjne oraz nawiązują do rozkładu materiału nauczania. Wycieczki realizowane są według określonego programu pod nadzorem osoby (kierownika wycieczki), reprezentującej organizatora programu. Cechuje je wspólna trasa dla całej grupy uczestników i krótkie pobyty w poszczególnych odwiedzanych miejscowościach (Wojtyczka 2000). W nawiązaniu do przyrody i otaczającego środowiska naturalnego J. Merski (2002) przyrównuje plener do laboratorium, które daje możliwość bezpośrednich doświadczeń, prowadzących do jaśniejszej interpretacji, szybszego przyswojenia i większego korzystania z naturalnego środowiska, służących osiągnięciu celów wychowawczych. Turystyka edukacyjna ma na uwadze szczególnie tworzenie warunków do wnikliwego poznania obiektów turystycznych, przyrodniczych, kulturowych, jak i społecznych. Spośród wielu funkcji społecznych turystyki i krajoznawstwa należy zwrócić uwagę na dwie podstawowe: wychowawczą i kształceniową.

Głównym celem pracy jest ocena wykorzystania potencjału turystyczno- krajoznawczego najbliższej okolicy w realizacji wycieczek szkolnych oraz zajęć terenowych w Liceum Ogólnokształcącym im. Mikołaja Kopernika w Puszczykowie, w województwie wielkopolskim. W pracy omówiono także wybraną literaturę oraz akty prawne związane z rolą turystyki i krajoznawstwa w edukacji szkolnej.

Zakres pracy i postępowanie badawcze

Badania przeprowadzono z młodzieżą szkolną – Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Kopernika w Puszczykowie w trakcie roku szkolnego 2013/2014. W całej placówce było 18 zespołów klas, a do każdej klasy przypisane były ok. 23 osoby. Łącznie dawało to sumę 414 uczniów oraz 35 pedagogów. Większość stanowiły osoby w wieku 16–20 lat. Trzeba zaznaczyć, że jednorazowy dobór oraz fakt, że każda grupa uczniów posiada indywidualne cechy, nie pozwala na wyciągnięcie uogólnionych wniosków na podstawie przeprowadzonej próby. Do badań wybrano celową próbę, co w dużej mierze jest uzasadnione jakościowym charakterem badań (Frankfort-Nachmias i Nachmias 2001). Dobór konkretnej placówki ponadgimnazjalnej związany był z jej kilkuletnią współpracą z ośrodkiem uniwersyteckim w Poznaniu (zajęcia terenowe, festiwale) oraz lokalizacją szkoły, jak i odległością od Poznania (23 km) oraz położeniem w pobliżu otuliny Wielkopolskiego Parku Narodowego i bliskością Rogalińskiego Parku Krajobrazowego. Badania z udziałem 16 nauczycieli i dyrekcji (dyrektor i wicedyrektor szkoły) przeprowadzono w formie niestrukturalizowanego wywiadu (zał. 1). O odpowiedź na pytania poproszeni zostali tylko wychowawcy klas, ze względu na bezpośredni udział w tworzeniu wyjazdów turystycznych. Wywiad wymagał od pedagogów analizy ilości i jakości wyjazdów organizowanych w szkole. Łącznie zostały przeanalizowane materiały z 191 kart wycieczek, dzięki czemu określono uczestnictwo w wyjazdach szkolnych na poziomie 67%. Stosunek wycieczek jednodniowych do kilkudniowych wynosił odpowiednio 56% do 44%. Analiza kart wskazała również na wieloletnią tradycję sportową szkoły, czego przejawem były liczne wyjazdy związane z zawodami i obozami sportowymi. Przeprowadzono także obserwację uczestniczącą (Świtalski 1985) w dwóch grupach uczniów liczących po 48 osób oraz w dwóch grupach składających się z 16 i 18 uczniów oraz 14 pedagogów. Obserwacje te wykonano

podczas dwóch wyjazdów jednodniowych oraz dwóch kilkudniowych. W szkole przeprowadzono również 191 wywiadów ankietowych. Ankieta składała się z czternastu pytań, mających na celu uzyskanie informacji o uczestnictwie w wyjazdach, preferowanych miejscach i typach wyjazdów oraz głównych motywach wyjazdów.

Zadania dydaktyczno-wychowawcze krajoznawstwa i turystyki

Ze względu na znaczenie edukacyjne i wychowawcze szczególną uwagę przywiązuje się do metodyki organizowania turystyki i krajoznawstwa w szkole. Kwestia organizacji wycieczek i zajęć terenowych dla dzieci i młodzieży szkolnej rozpatrywana jest w literaturze ze względu na kierunek przedmiotowy, kierunek aktywności ruchowej oraz kierunek krajoznawczo-poznawczy (Denek 1985; Świtalski 1985; Dudziak 2000). W wyniku reformy szkolnej zmienił się charakter pracy pedagogów. Według nowych zaleceń powinni oni poświęcić więcej uwagi na problematykę wychowawczą, pracę w zespole, blokowe nauczanie, współpracę ze środowiskiem lokalnym, edukację ekologiczną, wychowanie zdrowotne, organizację i spędzanie czasu wolnego z włączeniem turystyki i krajoznawstwa. Oczekiwania względem nauczycieli różnią się w różnego typu placówkach. W szkole podstawowej nauczyciel przygotowuje plan pracy i niezbędną dokumentację. W gimnazjum czy w szkole ponadgimnazjalnej do współpracy może on angażować młodzież. W systemie krajoznawstwa i turystyki w szkole wyróżnić można różne funkcje m.in.: rekreacyjno-zdrowotne, informacyjno-poznawcze, wychowania ideowego i społeczno-moralnego, rozwoju kulinarno-estetycznego, poszanowania i ochrony środowiska oraz nie mniej ważną funkcję ekonomiczną (Drogosz 2009). Z uwagi na bogatą tematykę, treści krajoznawcze powinny być podzielone w zależności od grup wiekowych. Te zadania powinno się realizować na każdym etapie edukacji, dostosowując odpowiednie metody do poziomu rozwoju grupy.

Program nauczania, szczególnie ten realizowany w nauczaniu początkowym, zawiera wiele treści związanych ze środowiskiem rodzinnym dziecka i specyfiką regionu. Na etapie kształcenia blokowego i w gimnazjum ważne jest łączenie wiedzy zdobytej na lekcjach z praktyką, rozwój zdolności obserwacyjnych, kształtowanie nawyków właściwego wykorzystywania walorów środowiska geograficznego czy

aktywnego wypoczywania na świeżym powietrzu. Cele, które przyświecają kształceniu w szkole ponadgimnazjalnej, nawiązują do poprzednich etapów edukacji, ulegając poszerzeniu. Inne niż szkolne warunki i potrzeby wyzwala ją u dzieci inicjatywę. Do tego dzieci te czasem ujawniają talent organizacyjny i praktyczny. Wycieczka uczy wspólnego radzenia sobie z trudnościami, przy czym ważne jest, aby pedagodzy zwracali uwagę na odpowiednie, kulturalne zachowanie się w miejscu publicznym, ośrodkach komunikacji, obiektach zabytkowych i na obszarach chronionych.

Rodzaje i formy szkolnych wycieczek w Liceum Ogólnokształcącym w Puszczykowie

Szkolne wycieczki mogą przybierać rozmaite formy i służyć różnym celom. Podziału wycieczek (tab. 1) organizowanych przez szkołę można dokonać według różnych kryteriów, m.in. ze względu na cel ich organizowania lub charakter prowadzonych zajęć (wewnętrzny statut Liceum Ogólnokształcącego w Puszczykowie, na podstawie Dz. U. Nr 135, poz. 1516). Zaznacza się również, że każdy z nauczycieli realizujących cele dydaktyczno-wychowawcze w trakcie wyjazdu powinien dopasować je do poziomu edukacyjnego, jak i specyfiki szkoły, ze względu na lokalizację w jednostce osadniczej, jak i liczebność uczniów biorących udział w wycieczce. Trasy wycieczek w szkole powinny wpłynąć na wzrost poczucia identyfikacji uczniów z regionem, gdzie przebywają, określonym w wymiarze etnicznym, historycznym i kulturowym (Dz. U. Nr 135, poz. 1516).

W tabeli 1 nie wyszczególniono podkategorii wchodzącej w skład wycieczek przedmiotowych, tematycznych oraz imprez wyjazdowych, jaką są Zielone Szkoły, gdyż w badanej szkole ten rodzaj wyjazdu uznawany jest za tożsamy lub ściśle wchodzący w skład wycieczek przedmiotowych lub imprez wyjazdowych. Jednocześnie nie było możliwości rozróżnienia i wyodrębnienia tych podkategorii. W opinii nauczycieli obcowanie z przyrodą i obserwacja terenowa stanowią największe korzyści z wycieczek. Z analizy ankiet (ryc. 1) badanych uczniów (n = 191) wynika, że zdecydowanie dominuje uczestnictwo w wycieczkach przedmiotowych (najliczniejsze grupy – 48 osób), a mniejszym zainteresowaniem cieszą się wycieczki krajoznawczo-turystyczne. Pokazuje to tym samym zróżnicowanie tematyki wyjazdów. Wyżej wymieniono dwie najczęstsze formy wyjazdów,

Tabela 1. Rodzaje i formy organizacji szkolnych wycieczek

Table 1. Types and forms of organization of school trips

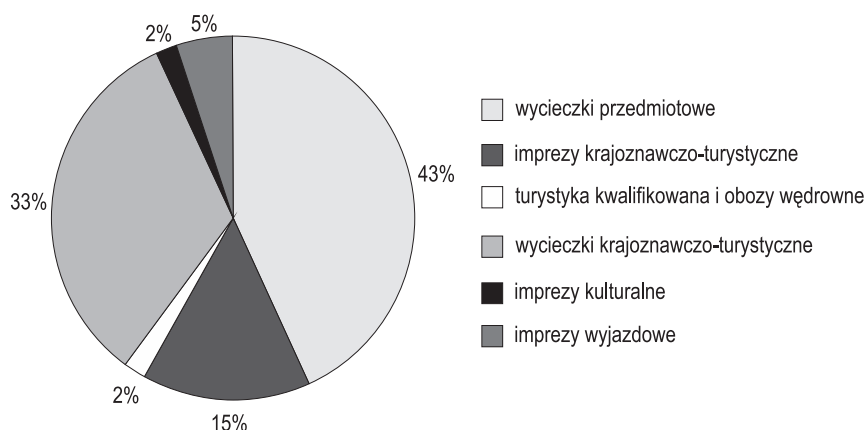
Rodzaj/Type	Forma/Form
Wycieczki przedmiotowe	wycieczki inicjowane i realizowane przez nauczycieli w celu uzupełnienia obowiązującego programu nauczania, w ramach danego przedmiotu, lub przedmiotów pokrewnych, (również zielone szkoły)
Wycieczki krajoznawczo-turystyczne	wycieczki piesze i autokarowe, w których udział nie wymaga od uczestników przygotowania kondycyjnego i umiejętności specjalistycznych.
Imprezy krajoznawczo-turystyczne	takie jak rajdy, turnieje, konkursy
Imprezy turystyki kwalifikowanej	udział w przedsięwzięciu wymaga od uczestników przygotowania kondycyjnego i umiejętności specjalistycznych, w tym posługiwania się specjalistycznym sprzętem
Imprezy wyjazdowe	związane z realizacją programu nauczania; zielone szkoły, białe szkoły
Imprezy kulturalne	przedstawienia szkolne, obchody „Dnia Patrona”

Źródło: opracowanie własne na podstawie Dz. U. Nr 135, poz. 1516.

Source: author's own work based on Acts. Laws No. 135, item. 1516.

natomiast pozostałe typy wyszczególnione na tej podstawie prezentują się następująco: imprezy turystyki kwalifikowanej i obozy wędrownie, imprezy wyjazdowe i imprezy kulturalne. Należy zauważyć, że niewspomniane wcześniej imprezy krajoznawczo-turystyczne w opinii uczniów okazały się trzecią najatrakcyjniejszą formą uprawiania turystyki w szkole. Tego typu zajęcia są współorganizowane z gronem pedagogicznym, władzami oraz kołami zainteresowań.

W szkole działa również koło turystyczne. Tego typu zajęcia są często wprowadzane w szkołach, mając na celu rozwój zainteresowań wśród dzieci i młodzieży oraz pomoc w odnalezieniu swoich ukrytych pasji i doskonalenie posiadanych umiejętności. W szkole prowadzi się zajęcia dodatkowe z różnych dziedzin: matematyki, fizyki, historii i sztuki, w przypadku których obecność wynosi 36%, natomiast pozostałe 64% zainteresowanych skupia koło turystyczne. Liceum posiada również już 30-letnią tradycję sportową. Dlatego też w analizach dotyczących wyboru koła zainteresowań przez badaną grupę pominięto profil sportowy. W opinii 64% badanych zajęcia koła turystycznego są najciekawszymi zajęciami dodatkowymi, a 36% z nich wybrało zajęcia teatralne i wokalnie-muzyczne. Uczniowie wskazali na

Ryc. 1. Uczestnictwo uczniów danego liceum w różnych typach wyjazdów szkolnych

Źródło: opracowanie własne.

Fig. 1. Participation of a high school student in different types of school trips

Source: author's own work.

rozwijanie osobistych zainteresowań, poznawanie dziedzictwa kultury narodowej dostępnej w Wielkopolsce, planowanie i organizowanie rajdów, kształcenie umiejętności orientacji w terenie i obsługę GPS. Jako najistotniejsze, o w pełni mierzalnych efektach działanie wymieniano wspólną organizację „Wycieczki Przedmiotowej”, która jest corocznym uwieńczeniem pracy i starań całej sekcji. W roku szkolnym 2013/2014 program pięciodniowej wycieczki przedmiotowej geograficzno-fizycznej obejmował odcinki trasy przejazdu z uwzględnieniem najważniejszych elementów historyczno-kulturowych, przyrodniczych oraz przemysłowych w kierunku Pojezierza Suwalskiego. Jak wynika z przeprowadzonych wywiadów, nauczyciele podkreślają, że w programie poruszone powinny być problemy demograficzne, osobliwości przyrody miejsc chronionych, ekoturystyka (*Zasady...*). Istotne są również nawiązanie do historii regionu oraz aktywność fizyczna.

O ile tylko istnieje taka możliwość, to przeprowadza się minimum jedno zajęcia fakultatywne w odwiedzanych zakładach przemysłowych. W trakcie wyjazdu w roku szkolnym 2013/2014 grupa uczniów odwiedziła Inowrocławskie Zakłady Chemiczne SODA MĄTOWY S.A., gdzie zaprezentowano im cały system

produkcyjny, omówiono znaczenie ekonomiczne oraz wpływ zanieczyszczeń. Kontynuując podróż drogą krajową nr 15 zwrócono uwagę na atrakcje historyczno-kulturowe Torunia (gotyk w architekturze, produkt regionalny, jakim są toruńskie pierniki). Dalej zwiedzono gotycko-renesansowy zamek krzyżacki w Golubiu Dobrzyniu. Nawiązując do aspektu kulturowo-społecznego, skierowano się do Gietrzwałdu, gdzie mieści się sanktuarium Matki Bożej. Zajęcia w terenie odbywały się na Pojezierzu Mazurskim i dotyczyły one m.in. typów genetycznych jezior Śniardwy, Tałty i Łuknajno, a także w Suwalskim Parku Krajobrazowym oraz Wigierskim Parku Narodowym. Ostatnim elementem wyjazdu była aktywność fizyczna w formie spływu kajakowego Czarną Hańczą i Kanałem Augustowskim (Dworczyśko–Mikaszówka). Podczas spływu pokonano m.in. służę Sosnowek. Wycieczki przedmiotowe są jedną z najbardziej docenianych form wyjazdów szkolnych zarówno przez uczniów (65%), jak i nauczycieli (72%). Jest to zaskakujące, gdyż jak wynika z analizy wywiadów tylko pięciu nauczycieli podejmuje takowe działania.

W trakcie wycieczek uczniowie mają możliwość uzyskania dodatkowych stopni, zdobywając je poprzez pilotaż, karty pracy, odpowiedź ustną, sprawozdanie i referat. Łącząc ww. formę wyjazdu z międzynarodową wymianą uczniów wprowadza się nie tylko elementy integracji międzykulturowej, ale również doskonalą umiejętności językowe. Ważne miejsce w turystycznej aktywności młodzieży zajmują wycieczki, które są organizowane przez wychowawcę klasowego. Nauczyciele niechętnie jednak przyznają się do braku przygotowania do zajęć terenowych. Z analizy 16 wywiadów w badanym liceum, przeprowadzonych z kadrą szkoły, wynika, że tylko 5 (20%) nauczycieli wychowawców podejmuje się organizacji zajęć w terenie czy też dłuższego wyjazdu z młodzieżą. Powszechną praktyką w badanej szkole jest zlecenie organizacji wycieczek szkolnych biurom podróży czy organizatorom turystyki. Przyczyną tego jest niski poziom wiedzy merytorycznej i organizacyjnej nauczycieli (zasady i metody organizacji zajęć w terenie, wycieczek). Nauczyciele korzystający z profesjonalnie przygotowanych planów przebiegu wyjazdu prezentują bierną postawę na etapie przygotowania i późniejszej realizacji programu wyjazdu, gdyż wyręczają ich wykwalifikowani przewodnicy i piloci wycieczek.

Jedenastu pedagogów (69%) wskazuje na trudności związane z opieką nad młodzieżą i przejawianym przez nią brakiem szacunku względem ich osoby.

Nauczyciele podkreślają, że są zmęczeni, nie chcą organizować i jeździć na wycieczki, gdyż młodzież jest niewdzięczna, stwarza problemy, co utrudnia przebieg wyjazdów. W wypowiedziach porównujących ten stan do stanu z lat wcześniejszych, obejmujących okres dziesięciolecia i wcześniej, podkreślają oni negatywne zmiany w zachowaniu młodzieży oraz jej podejściu do nauczycieli, nauki i wyjazdów szkolnych.

Podsumowanie

Większość współczesnych pedagogów uważa szkolne wycieczki za jedną z metod kształcenia, a niektórzy zaliczają je do najważniejszych form pracy z uczniem i stawiają w hierarchii ważności i użyteczności metod edukacyjno-wychowawczych zaraz za klasyczną szkolną lekcją. Ponadto wycieczki organizowane przez szkołę mają na celu zapewnienie uczniom możliwość poznania ojczyznoego kraju oraz zorganizowanie im wypoczynku i rekreacji. Wycieczki dydaktyczne, oprócz tego, że stwarzają możliwość realizowania szkolnego programu nauczania w atrakcyjny i nietypowy sposób, uznawane są za wyjątkowo efektywny instrument wychowawczo-edukacyjny, wspomagający nie tylko nauczanie, ale też właściwe kształtowanie osobowości ucznia (Drogosz 2009). Znaczenie wychowawcze wycieczek polega na tworzeniu warunków do integracji szkolnej klasy. Kształtują one poznawczą pasję uczniów, ponieważ wiążą cele i treści wycieczki z zainteresowaniami uczniów, jak i wymaganiami programu szkolnego: „Im bardziej organizacja wycieczki, trasa i program, a także wymagania wychowawcze stawiane młodzieży są przez nią akceptowane, tym większy i lepszy jest pożytek płynący z udziału w takiej wycieczce i tym bardziej znaczący jest jej wpływ na kształtowanie się postawy dociekliwości poznawczej” (Błażejczyk 2008). W tabeli 2 zestawiono pozytywne aspekty wyjazdów z wynikami przeprowadzonych badań, poddając je dyskusji.

Podsumowując należy stwierdzić, że szkolny ruch turystyczno-krajoznawczy w badanej placówce ma bardzo duże znaczenie poznawcze i wychowawcze, szczególnie w aspekcie kształtowania świadomości regionalnej. Ciągłe aktualnym problemem jest jego niewystarczające upowszechnienie oraz często zbyt niska jakość tego elementu systemu edukacji (Głębiński 2008). Praca na tym polu i późniejszy sukces leżą po stronie zarówno nauczycieli, jak i uczniów. Pedagogzy podczas

Tabela 2. Dyskusja – pozytywne aspekty wycieczek szkolnych wg Programu wychowawczego Liceum Ogólnokształcącego im. Mikołaja Kopernika w Puszczykowie

Table 2. Discussion – positive aspects of school trips by The Education Programme of the Mikołaj Kopernik High School in Puszczykowo

Pozytywny aspekt/Positive aspects	Komentarz/Comment
Wyrabianie właściwej postawy obywatelskiej i społecznej. Uczestnicy w trakcie wyjazdu muszą wykazać się zaradnością, samodzielnością i odpowiedzialnością.	Zestawić to należy jednak z uzyskanymi rezultatami wywiadów, gdzie 69% nauczycieli skarży się na brak szacunku do ich osoby. Zwracają uwagę na zachowanie uczniów, które podczas wyjazdów nie jest godne pochwały.
Wzbudzenie w uczniach patriotycznej postawy, poczucia odpowiedzialności za kraj i jego bogactwo.	Jest to zadanie zarówno rodziców, nauczycieli, jak i organizatorów turystyki, aby poprzez przeprowadzenie szlaku oraz jego merytoryczne przesłanie uświadomić młodzieży, kim są i gdzie mieszkają. W tym obszarze bardzo cenne są wartości krzewione przez ruch krajoznawczy, który coraz częściej jest fundamentem tworzenia autorskich wyjazdów z młodzieżą. Przytoczyć należy jednak wypowiedzi badanej grupy uczniów, z których wynika, że wyjścia pozalekcyjne do miejsc związanych z kulturą i dziedzictwem narodowym są w ich mniemaniu jedną z najmniej interesujących atrakcji turystycznych.
Kształtowanie umiejętności życia w grupie. Wspólna podróż wymaga współdziałania wszystkich uczestników, wzajemnego szacunku, dyscypliny oraz życzliwości względem siebie.	Założenia są bardzo idealistyczne, bo na wyjazdach mamy styczność z dużą grupą (czasami ok. 50 uczniów), gdzie każdy z uczestników jest inny, pod względem charakteru, temperamentu oraz systemu wartości wyniesionego z domu. Pedagogdy w badanej szkole zaznaczają, że „młodzieży brakuje dyscypliny, szacunku zarówno do osób starszych, jak i względem siebie”. Jednak może właśnie wycieczka jest okazją na skonfrontowanie zachowań klasy, czyli grupy. Młodzi ludzie są tu postawieni w obliczu wyzwań, takich jak wyjście w teren, zajęcia w nowym otoczeniu, nieznanym ludziom, odległe miejsce. Może to w efekcie pozwoli osiągnąć główny cel, jakim jest współpraca całego zespołu. Z pewnością za owocne próby podejmowanych działań (uczniów i nauczycieli) trzeba uznać organizację wspólnej wycieczki przedmiotowej, która jest jednym z najliczniejszych wyjazdów (48 osób) corocznie przeprowadzanych w szkole.
Trwałe aktywizowanie uczniów, bezpośredni kontakt z rzeczywistością rozbudza w uczniach ciekawość, fantazję, radość z samodzielnego odkrywania rzeczywistości, chęć eksperymentowania.	Zwrócenie uwagi na wycieczki przedmiotowe, wyjścia w teren i wszelkie zajęcia lekcyjne poza murami szkoły. Tego typu działania w szkole podejmuje 20% z zapytanych nauczycieli. Jeśli pedagogdy nie starają się kreatywnie przekazywać wiedzy, to uczniom trudno jest rozwijać swoją ciekawość poznawczą. Młodzież z badanej szkoły aż w 65% doceniła projekt wyjazdu, jakim jest wycieczka przedmiotowa, gdzie mogą zobaczyć, dotknąć, czasami posmakować rzeczy, o których uczą się w podręcznikach.

Pozytywny aspekt/Positive aspects	Komentarz/Comment
Pozytywny wpływ na zdrowie i kondycję fizyczną uczestników, dzięki różnym formom aktywności ruchowej i fizycznej. Takie działania powinny zostać uwzględnione w programie każdej szkolnej imprezy turystycznej, bez względu na jej cel.	Aktywność fizyczna jest istotnym elementem rozwoju, szczególnie dzieci i młodzieży. Wysiłek fizyczny i ruch kształtują również siłę charakteru, wolę współpracy oraz zdrową rywalizację. Zwracanie uwagi na odpowiedni dobór zajęć i animacji podczas wyjazdu może spowodować scalenie lub odwrotnie – nieporozumienia w zespole. W badanej placówce nauczyciele mają na uwadze, aby w trakcie wyjazdu aktywizować grupę (np. spływ kajakowy) i nauczyć ich współpracy w niecodziennych warunkach.

Źródło: opracowanie własne.

Source: author's own work.

organizacji wyjazdów powinni współpracować z młodzieżą i zachęcać ją, poprzez aktywizację w tworzenie wspólnego wyjazdu, do wykorzystywania zdobytej już wiedzy i rozszerzania swoich horyzontów. Zróżnicowanie wyjazdów świadczy o stosowaniu przez szkołę zaleceń wynikających z metodyki, organizacji turystyki i krajoznawstwa w szkole oraz opinii w literaturze przedmiotu (Kamieniecka 2005). Działania podejmowane przez koło turystyczno-fotograficzne skupiają się na obszarze najbliższej okolicy oraz województwa wielkopolskiego. Wycieczki turystyczno-krajoznawcze i przedmiotowe obejmują jednak obszar całego kraju.

Spośród wielu funkcji szkoły należy zwrócić uwagę na rolę i znaczenie ruchu turystyczno-krajoznawczego. Nie można jednoznacznie określić jednej dominującej roli, jednak bezsprzecznie istotne są dwie funkcje: wychowawcza i kształceniowa, przy czym wychowawcza rozumiana jest jako całość wpływów kształtujących młodego człowieka, a kształceniowa jako uzyskanie przez niego orientacji w otaczającej go rzeczywistości, zarówno przyrodniczej, jak i społecznej.

Literatura

- Błażejczyk G., 2008, *Wycieczki w procesie dydaktyczno-wychowawczym*, *Lider*, 7/8, 13–21.
- Denek K., 1985, *Poradnik dla organizatorów wycieczek szkolnych*, Wydawnictwo PTTK „Kraj”, Warszawa.
- Drogosz M., 2009, *Krajoznawstwo i turystyka w szkołach i placówkach oświatowych*, ABC – Wolters Kluwer, Warszawa.
- Dudziak T., 2000, *Metodyka wycieczek szkolnych* [w:] S. Bednarek (red.), *Edukacja regionalna. Dziedzictwo kulturowe w zreformowanej szkole*, Wydawnictwo DTSK, Wrocław.
- Dziegieć E., Bachvarov M., 2005, *Relacje między pojęciami „rekreacja” i „turystyka”*, *Turyzm*, 15, (1–2), 79–93.
- Frankrort-Nachmias Ch., Nachmias D., 2001, *Metody badawcze w naukach społecznych*, Wyd. Zysk i S-ka, Poznań.
- Głąbiński Z., 2008, *Szkolny ruch turystyczno-krajoznawczy jako czynnik kształtowania tożsamości regionalnej*, Wyd. Forum Turystyki Regionów, Szczecin.
- Kamieniecka W., 2005, *10 x Pomierania. Poradnik metodyczny dla nauczycieli*, Forum Turystyki Pomorza Zachodniego, Szczecin.
- Matykowski R., 1996, *Rola świadomości regionalnej w kształtowaniu granic regionu poznańskiego* [w:] T. Czyż (red.), *Podstawy regionalizacji geograficznej*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, strony.
- Merski J., 2002, *Turystyka kwalifikowana*, Warszawa.
- Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla Gimnazjów i Szkół Ponadgimnazjalnych http://www.bip.men.gov.pl/men_bip/akty_prawne/rozporzadzenie_20081223_zal_4.pdf, (dostęp: 24.03.2015).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* (Dz.U.2012.977).
- Świtalski E., 1985, *Szkolne koła geograficzne i turystyczno-krajoznawcze*, WSiP, Warszawa
- Warszyńska J., 1999, *Główne problemy badawcze geografii turystyki*, *Turyzm*, 9 (1), 37–50.
- Zasady organizowania wycieczek dla uczniów, 2013, http://www.zspuszczkowo.powiat.poznan.pl/_file/przepisy/zal.%203%20Zasady%20organizowania%20wycieczek%20dla%20uczniow.pdf (dostęp: 21.01.2015).

Załącznik 1

1. Czy w tym roku szkolnym wybiera się Pan/ Pani na jakąkolwiek wycieczkę?
Jeśli tak, to gdzie?
.....
Czym Pan/ Pani kierował/a się przy wyborze imprezy turystycznej?
.....
2. Czy organizuje Pan/Pani wycieczki we własnym zakresie?
.....
3. Czy ważne są dla Pana/ Pani sugestie rodziców?
.....
4. Czy korzysta Pan/ Pani z gotowych ofert z biur podróży? Jeśli tak, jakie to biura (nazwa)?
.....
5. Czy zdarza się Panu/ Pani powielać sprawdzone oferty?
6. Jaki rodzaj wycieczek Pan/ Pani preferuje? (jednodniowe, kilkudniowe)
.....
7. Jakie wycieczki przeważają (krajowe czy zagraniczne)?
.....
8. Czy był/ była Pan/ Pani na jakiejś zagranicznej wycieczce z podopiecznymi?
.....
9. Najczęstsze miejsca wyjazdów (góry, morze, najbliższa okolica)?
.....
10. Proszę o podanie przybliżonych przedziałów cenowych, wybieranych przez Pana/ Panią imprez
.....
11. Jaki rodzaj wycieczek przeważa (wypoczynkowe, krajoznawcze, turystyka ekstremalna, turystyka sportowa)?
.....
12. Czy stara się Pan/ Pani zainteresować dzieci jakąś szczególną formą aktywności? (jazda konna, wspinaczka górską, jazda na rowerach itp.)
.....

13. Czy młodzież chętnie zwiedza obiekty historyczne, kulturalne?
.....
14. Czy kiedyś zorganizował/a Pan/ Pani imprezę turystyczną (przejazd, noclegi, potrzebne świadczenia, wyżywienie, zagospodarowane czasu wolnego)?
.....
15. Czy stosuje Pan/ Pani wśród swoich wychowanków zasadę, iż forma wycieczki jest NAGRODĄ za dobre sprawowanie?
.....

Załącznik 2

1. Typ szkoły, do której uczęszczasz:
- podstawowa
 - gimnazjum
 - liceum
2. Czy w roku szkolnym 2013/2014 byłeś/eś lub pojedziesz na wycieczkę szkolną? (Jeżeli tak, to podaj miejsce i czas jej trwania)
- tak
 - nie
3. Była/ będzie to wycieczka:
- jednodniowa
 - kilkudniowa
 - więcej niż jedna wycieczka
4. Co Twoim zdaniem jest ważne przy wyborze wycieczki? (Oceń przydzielając odpowiednie punkty w skali 1–4)
- program imprezy
 - długość trwania wycieczki (jednodniowa, kilkudniowa)
 - mój wiek
 - nieistotne miejsce, liczy się sam wyjazd
5. Czy masz wpływ na wybór wycieczki klasowej?
- tak
 - nie
 - czasami

6. Jaka forma wyboru, ustalania wyjazdu przeważa? (wybierz jedną formę) dyskusja w klasie
- szukanie w katalogach z biur podróży
 - tworzenie swojej własnej wycieczki
 - nauczyciel narzuca swoją propozycję
7. Czy ważna jest dla Ciebie sugestia nauczyciela?
- tak
 - nie
 - zdecydowanie NIE
8. Czy ważne są dla Ciebie sugestie rodziców?
- tak
 - nie
 - zdecydowanie NIE
9. Jaki rodzaj wycieczek przeważa w Twojej szkole?
- wypoczynkowe (rekreacyjne)
 - krajoznawcze (edukacyjne)
 - kulturowe
 - turystyka ekstremalna (np. wspinaczka)
 - turystyka sportowa (obozы sportowe)
 - inna (jaka?)
10. Ulubione typy wyjazdów (Oceń przydzielając odpowiednie punkty w skali 1–8) zwiedzanie dużych miast (np. Warszawa, Wrocław, Kraków)
- kino
 - pływalnia
 - teatr
 - wyjazdy nad jezioro
 - wyprawa w góry
 - wyjazdy nad morze
 - wycieczki przedmiotowe (np. zielone szkoły)
11. Co podczas wycieczek poznajesz najczęściej? (Oceń przydzielając odpowiednie punkty w skali 1–4)

12. informacje historyczne

- informacje geograficzne
- ciekawostki
- nic, gdyż mnie to nie interesuje

13. Czy jesteś członkiem Szkolnego Koła Turystycznego?

- tak (przejdź do pytania 13)
- nie (przejdź do pytania 14)

14. Dlaczego zdecydowałeś/eś się na działanie w kole?

15. Czy uważasz, że forma „wycieczka jest NAGRODĄ” za odpowiednie sprawowanie jest dobra?

- tak
- nie
- czasami
- zdecydowanie „NIE”